

*Paweł Kalinowski, Beata Piechnik, Krystyna Pocińska, Katarzyna Szarek,
Irena Dorota Karwat*

WIEDZA NA TEMAT METOD ZAPOBIEGANIA I LECZENIA GRYPY ORAZ POWIKŁAŃ POGRYPOWYCH WŚRÓD STUDENTÓW PIERWSZEGO ROKU

Katedra i Zakład Epidemiologii Akademii Medycznej
im. Prof. F. Skubiszewskiego w Lublinie
Kierownik: Irena Dorota Karwat

*Celem pracy było określenie wiedzy studentów pierwszego roku
o dostępnych metodach zapobiegania grypie, sposobach jej leczenia oraz
możliwości wystąpienia powikłań pogrypowych.*

*Słowa kluczowe: grypa, szczepienia ochronne
Key words: influenza, preventive vaccination*

WSTĘP

Zakażenia wywołane wirusami grypy są jednymi z najczęściej występujących zakażeń w populacji. Dotychczas poznano trzy typy wirusa grypy: A, B i C. Wirus typu C nie wywołuje groźnych zachorowań u ludzi, wirusy typu A i B są odpowiedzialne za większość groźnych objawów klinicznych. Grypa jest chorobą o wyraźnej sezonowości, związanej z występowaniem w populacji głównie wirusa typu A. Epidemie na półkuli północnej występują z największą częstotliwością między listopadem a marcem (1). Według Światowej Organizacji Zdrowia na grypę co roku na świecie choruje ok. 100 mln ludzi. Przebieg grypy jest najczęściej łagodny, śmiertelność jest niska (ok. 0,1%), ale ze względu na wysoką zapadalność, liczba osób, u których dochodzi do powikłań jest duża, a liczbę zgonów na świecie szacuje się na 500 tys. do 1 mln. W Polsce w roku 2001 zarejestrowano 576 449 zachorowań na grypę. Zapadalność ogółem wyniosła 1491,8/100 tys. mieszkańców. Hospitalizowano łącznie 678 osób, zarejestrowano jedynie 26 zgonów (2). Sezonowość grypy była szczególnie widoczna w 1999 roku. W pierwszym kwartale tego roku zarejestrowano ponad 99% wszystkich przypadków grypy (3). Zachorowaniom i powikłaniom pogrypowym mogą zapobiegać szczepienia ochronne, powszechnie dostępne w naszym kraju.

Wskazania kliniczne i epidemiologiczne do szczepień obejmują osoby z grup wysokiego ryzyka, szczególnie narażone na wystąpienia powikłań grypy. Zgodnie z zaleceniami Komitetu Doradczego ds. Szczepień (ACIP) Światowej Organizacji Zdrowia należą do nich:

- a) osoby w wieku powyżej 50 lat,
 - b) pensjonariusze domów spokojnej starości, zakładów opieki zdrowotnej dla przewlekle chorych,
 - c) chorzy na przewlekle choroby układu sercowo-naczyniowego lub oddechowego, w tym na astmę,
 - d) dorośli i dzieci, którzy w minionym roku podlegali regularnym kontrolom lekarskim i często przebywali w szpitalu z powodu chorób metabolicznych, niewydolności nerek lub niedoborów odporności,
 - e) kobiety, które w czasie najbliższego sezonu epidemicznego grypy będą w II lub III trymestrze ciąży,
 - f) lekarze, pielęgniarki i pozostały personel szpitali i innych ośrodków leczenia (4).
- Zgodnie ze stanowiskiem Krajowego Ośrodka ds. Grypy wszystkie zarejestrowane w Polsce szczepionki są równocenne:
- a) inaktywowane z rozszczepionym wirionem (Vaxigrip, Fluarix, Begrivac),
 - b) szczepionki podjednostkowe, zawierające izolowane antygeny powierzchniowe: hemaglutyninę i neuraminidazę (Influvac, Fluvirin, Isiflu Zonale).

Szczepionka stymuluje zarówno odporność miejscową (IgA, IgM) na błonach śluzowych układu oddechowego, jak również odporność ogólnoustrojową (IgM, IgG). Wirus grypy łatwo ulega mutacjom, a nowe szczepy są groźne, ponieważ organizm nie posiada przeciwko nim odporności. Ograniczenie zachorowalności na grypę jest możliwe dzięki szeroko zakrojonej akcji informacyjnej, dotyczącej skuteczności szczepień profilaktycznych.

Celem pracy jest ocena wiedzy studentów o zagrożeniach zdrowotnych związanych z zakażeniami wirusami grypy, o dostępnych sposobach zapobiegania tym zakażeniom i o możliwościach ich leczenia oraz porównanie poziomu wiedzy studentów I roku kierunku medycznego (Wydział Lekarski) i studentów I roku kierunku niemedycznego (Wydział Chemii).

MATERIAŁ I METODY

Materiał do analizy stanowią 204 anonimowe ankiety wypełnione przez studentów I roku Wydziału Lekarskiego Akademii Medycznej w Lublinie (104 ankiety) i Wydziału Chemii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej (100 ankiet). Do badań wybrano studentów pierwszego roku wydziału lekarskiego, w celu uniknięcia wpływu wiedzy medycznej na temat grypy, nabytej w toku dalszych studiów na udzielane odpowiedzi. Jednocześnie podjęto próbę porównania wyników badań ankietowych studentów kierunku medycznego i niemedycznego, gdyż istniała możliwość, że studenci pierwszego roku wydziału lekarskiego dysponują szerszą wiedzą na tematy ogólnomedyczne, ze względu na uprzednie przygotowanie do egzaminu wstępnego uwzględniającego zagadnienia medyczne.

Pytania dotyczyły znajomości metod zapobiegania i leczenia grypy oraz powikłań pogrypowych. Otrzymane dane przeanalizowano, a następnie porównano wyniki w obu badanych grupach.

WYNIKI

Ogółem w badanej grupie średnio 67% (65% – Lek, 69% – Chem) ankietowanych stanowili studenci, którzy nie stosowali szczepień przeciwgrypowych. Wśród tej grupy na decyzję o niestosowaniu szczepień największy wpływ miało przekonanie o dobrym zdrowiu (32% – Lek, 47% – Chem), inne przyczyny to kolejno: świadoma decyzja po przeanalizowaniu wszystkich za i przeciw (32% – Lek, 14% – Chem), obawa przed zachorowaniem po szczepieniu (19% – Lek, 14% – Chem) oraz koszt szczepienia (5% – Lek, 7% – Chem). Cztery procent badanych studentów Wydziału Chemii nie słyszało o takiej formie profilaktyki. Jednak według średnio 47% ankietowanych (53% – Lek, 41% – Chem), członkowie ich najbliższej rodziny stosowali szczepienia ochronne przeciw grypie. Na pytanie: Czy wiesz, w jakim okresie najlepiej się szczepić, 26% ankietowanych (16% – Lek, 38% – Chem) odpowiedziało: Nie wiem. Głównymi źródłami wiedzy o możliwości szczepień ochronnych przeciw grypie byli znajomi i rodzina – 41% (27% – Lek, 58% – Chem) i lekarz rodzinny – 40% (56% – Lek, 23% – Chem) (Tabela I). Znajomość przeciwwskazań do szczepienia przeciw grypie prezentuje tab. II.

O możliwości wystąpienia groźnych dla zdrowia powikłań pogrypowych nie wiedziało 18% ankietowanych (9% – Lek, 28% – Chem). Wiedzę ankietowanych o dostępnych sposobach leczenia infekcji grypowych prezentuje tab. III.

Tabela I. Źródła wiedzy osób ankietowanych o możliwości szczepień przeciw grypie
Table I. Sources of knowledge of the studied group on the possibilities of vaccination against influenza

Źródło wiedzy	Ogółem	Studenci Wydziału	
		lekarskiego	chemii
Znajomi i rodzina	41%	27%	57%
Lekarz rodzinny	40%	56%	22%
Reklamy w prasie, radiu i telewizji	10%	9%	11%
Lekarz specjalista	9%	8%	10%

Tabela II. Wiedza o przeciwwskazaniach do szczepienia przeciw grypie
Table II. Knowledge on contraindications to vaccination against influenza

Przeciwwskazania	Ogółem	Studenci Wydziału	
		lekarskiego	chemii
Nie znam	55%	50%	61%
Ostra choroba infekcyjna lub gorączkowa	20%	22%	17%
Nadwrażliwość na białko jaja kurzego	8%	13%	3%
Ciąża	17%	15%	19%

Tabela III. Wiedza o dostępnych sposobach leczenia grypy

Table III. Knowledge on available means of treatment of influenza

Stosowane w leczeniu	Ogółem	Studenci Wydziału	
		lekarskiego	chemii
Antybiotyki	30%	17%	42%
Leki przeciwbólowe i przeciwgorączkowe	12%	18%	7%
Preparaty witaminowe	13%	12%	15%
Leki powyższe łagodzą tylko objawy	45%	53%	36%

Większość ankietowanych studentów, którzy stosowali szczepionkę przeciw grypową zauważyła zmniejszenie się liczby i ciężkości infekcji w sezonie jesienno-zimowym – 78% (76% Lek, 80% Chem), nie dostrzegło różnicy 17% (17% Lek i Chem), tylko 5% (7% Lek, 3% Chem) stwierdziło, że szczepienie przyniosło odwrotny skutek. W związku z tym tylko 16% (11% Lek, 22% Chem) ankietowanych odradzałoby innym stosowanie tej szczepionki, pozostali poleciliby tę formę profilaktyki innym, głównie z powodu zdrowotnego – mniej infekcji i możliwości groźnych powikłań 45% (45% Lek i Chem) i ekonomicznego – szczepionka jest tańsza niż późniejsze wydatki na leczenie infekcji 39% (44% Lek, 33% Chem).

DYSKUSJA

Grypa jest chorobą znaną od czasów starożytnych, chorują na nią duże grupy ludności i prowadzi ona do licznych zgonów na całym świecie (5,6). Coroczne epidemie i groźba pandemii sprawiają, że choroba ta jest poważnym problemem (5).

Szczepienia wiążą się z niewielkimi kosztami w porównaniu do kosztów leczenia grypy i jej powikłań (7). Na podstawie szczegółowych analiz finansowych prowadzonych w wielu krajach stwierdzono, że bezpośrednie koszty grypy i straty spowodowane masowymi zachorowaniami są 2-4-krotnie wyższe niż koszt szczepień ochronnych prowadzonych na szeroką skalę (1).

W Polsce szczepienia przeciwko grypie, jako szczepienia zalecane, figurują w kalendarzu szczepień od 1994 roku (4). Refundacja kosztów szczepienia przeciw grypie jest odmienna w zależności od polityki danego kraju (4). Niestety w naszym kraju ze względów finansowych nie jest realne refundowanie kosztów szczepień przeciw grypie przez ubezpieczenia zdrowotne, dlatego też ważne jest, aby prowadzić szeroko zakrojone akcje informacyjne na temat korzyści szczepienia się. Grupą najbardziej podatną na wszelkiego rodzaju kampanie informacyjne są ludzie młodzi i wykształceni. Dlatego adresatem niniejszego badania ankietowego stali się studenci lubelskich uczelni, jako reprezentatywna grupa. W celu wyeliminowania wpływu edukacji medycznej na różnice w poziomie wiedzy na temat szczepień przeciwko grypie w badanej grupie pomiędzy studentami Wydziału Lekarskiego a studentami Wydziału Chemii, ankietowano studentów pierwszego roku.

Ogólnopolska akcja oświatowa mająca na celu szerzenie wiedzy na temat profilaktyki grypy oraz zagrożeń, jakie niosą infekcje spowodowane wirusem grypy, prowadzona przez Krajowy Ośrodek ds. Grypy doprowadziła do częściowego obalenia panujących mitów na temat szczepień (4,6). Wiedza ankietowanych studentów o dostępnych formach profilaktyki grypy jest więc powszechna. Jednakże spośród badanej grupy studentów aż 67% nigdy nie szczepiło się przeciwko grypie. Jako najważniejsze przyczyny podawali oni przekonanie o dobrym stanie zdrowia, obawę przed zachorowaniem w wyniku szczepienia oraz świadomą decyzję po dokładnym przeanalizowaniu za i przeciw, przy czym taka motywacja wybierana była zwłaszcza przez studentów medycyny. Koszt szczepienia stanowił przyczynę niezaszczepienia jedynie dla niewielkiej liczby ankietowanych. Z kolei studenci, którzy byli szczepieni, poleciłoby tę formę profilaktyki innym, głównie z powodu zdrowotnego, ale także ekonomicznego, gdyż według ponad jednej trzeciej ankietowanych szczepionka jest tańsza niż późniejsze wydatki na leczenie infekcji.

Regularne szczepienia są jedną z decyzji, jaką należy podjąć dla zabezpieczenia przed ryzykiem powikłań i dlatego winny one być częścią rzetelnej informacji przekazywanej pacjentom, a oferowanie i organizowanie szczepień przeciwko grypie uznać należy za etyczną powinność lekarza (4,6). Tym bardziej niepokojące jest, że obok lekarza rodzinnego, głównym źródłem informacji o możliwości szczepień ochronnych byli znajomi i rodzina, zwłaszcza w grupie studentów Wydziału Chemii.

Wiedza o powikłaniach grypy i możliwościach jej leczenia wśród ankietowanej grupy jest niewystarczająca. Wiadomo, że stosowanie preparatów OTC jedynie zmniejsza nasilenie objawów, ale nie ma wpływu na wirusa grypy, zaś w żadnym wypadku nie stosuje się ich w profilaktyce zachorowań. Ponadto powikłania pogrypowe są zbyt częste i poważne, aby ograniczyć się jedynie do leczenia objawów. Jedynymi lekami antygrypowymi nowej generacji są zanamiwir i oseltamiwir (4,5,6). Wśród badanej grupy zaś średnio niemal połowa (w tym ponad połowa studentów medycyny i tylko jedna trzecia studentów chemii) posiadała wiedzę, że preparaty OTC jedynie łagodzą objawy choroby. Dla jednej trzeciej ankietowanych (17% studentów Wydziału Lekarskiego i aż 42% studentów Wydziału Chemii) skutecznymi lekami w zwalczaniu grypy są antybiotyki.

WNIOSKI

1. Wiedza o dostępnych formach profilaktyki grypy jest powszechna wśród ankietowanych studentów, a źródłem informacji najczęściej był lekarz rodzinny oraz znajomi i rodziny ankietowanych, szczególnie dla studentów Wydziału Chemii.
2. Na decyzję ankietowanych o niestosowaniu szczepień największy wpływ miało przekonanie o własnym dobrym zdrowiu oraz świadoma decyzja.
3. Niezadowolający jest stan wiedzy ankietowanych o możliwych powikłaniach grypy.
4. Zdecydowana większość ankietowanych, którzy poddali się szczepieniu, dostrzega korzyści zdrowotne tej formy profilaktyki i poleciłoby szczepienie innym.
5. Z uwagi na otrzymane wyniki badań na temat źródła wiedzy o szczepieniach przeciw grypie wydaje się, że konieczne jest zintensyfikowanie działań informacyjnych na ten temat prowadzonych przez lekarzy (zwłaszcza pierwszego kontaktu), placówki ochrony zdrowia i administracji, jak też środki masowego przekazu.

P Kalinowski, B Piechnik, K Pocińska, K Szarek, I D Karwat

KNOWLEDGE ON METHODS OF PROPHYLAXIS AND TREATMENT OF INFLUENZA
AND ITS COMPLICATIONS AMONG FIRST YEAR STUDENTS

SUMMARY

Influenza has been known since antiquity and still large numbers of people are affected with it, which results in numerous deaths around the world. Prophylactic vaccinations are a cost-effective comparing to costs of treatment of influenza and its complications. The aim of the study was determination of knowledge of first year students on methods of prophylaxis and treatment of influenza and its complications. It was found that the knowledge on influenza prophylaxis was widespread among students and the main sources of information were general practitioners as well as family and friends. The decision on declining vaccination was based mainly on the confidence of good state of health. Students who have been vaccinated against influenza know benefits of this form of prophylaxis but not always are familiar with contraindications. The majority of vaccinated group would recommend this form of prophylaxis to others.

PIŚMIENNICTWO

1. Grzesiowski P. Strategie kontroli grypy. *Medycyna Rodzinna* 1999;3:21-23.
2. Kuszewski K, Brydak LB, Machała M. Grypa w 2001 roku. *Przeegl Epidemiol* 2003;57:45-48.
3. Kuszewski K, Brydak LB, Machała M. Grypa w 1999 roku. *Przeegl Epidemiol* 2001;55:49-52.
4. Brydak LB. Monitoring szczepień przeciw grypie w Polsce i krajach Unii Europejskiej. *Przeegl Epidemiol* 2003;57, supl. 1:69-79.
5. Couch RB. Prevention and treatment of Influenza. *N Engl J Med* 2000;343(24):1778-87.
6. Brydak LB. Neurologiczne powikłania zakażeń wywołanych przez wirus grypy. *Przeegl Epidemiol* 2002;56, supl. 1:16-30.
7. Laver G, Garman E. The origin and control of pandemic influenza. *Science* 2001;293(5536):1776-77.

Otrzymano: 18.08.2004 r.

Adres autorów:

Paweł Kalinowski
Katedra i Zakład Epidemiologii AM w Lublinie
ul. Chodźki 1, 20-093 Lublin